

SONO (Steunpunt voor beleidsgericht onderwijsonderzoek)

Samenvatting Meerjarenprogramma 2016-2020

Dit meerjarenplan volgt dezelfde krachtlijnen als de oproep – en de Beleidsnota 2014-2019 van de Vlaamse Regering. Gezien de beperkte middelen wordt daarbij echter quasi volledig gefocust op het leerplichtonderwijs.

In **onderzoeksdomein 1** staat ‘de lerende’ centraal, met nadruk op optimale trajecten voor elke leerling in een steeds diverser wordende samenleving. In onderzoekslijn 1.1 wordt voortgebouwd aan een databank die de feitelijke studietrajecten van leerlingen in het secundair onderwijs in kaart brengt. In onderzoekslijnen 1.2 (preventie van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten) en 1.7 (aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt) worden de finaliteiten van het leerplichtonderwijs (een startkwalificatie voor elke jongere en een optimale aansluiting met de arbeidsmarkt) onderzocht. De andere onderzoekslijnen in dit luik zoomen in op specifieke aspecten van diversiteit en sociale ongelijkheid. Belangrijke beleidsdossiers zoals de bijsturing van het GOK-beleid (onderzoekslijn 1.3), het M-decreet (onderzoekslijn 1.4), taalbeleid (onderzoekslijn 1.3), duaal leren en omgaan met diversiteit (onderzoekslijn 1.6) komen daarbij aan bod.

Onderzoeksdomein 2 handelt over de actoren die succesrijke onderwijsloopbanen moeten helpen faciliteren: scholen en onderwijsprofessionals. Vooreerst wordt vooruitgeblikt op de rol van leerkrachten en onderwijsprofessionals in de toekomst (onderzoekslijn 2.1); vervolgens onderzoeken we nieuwe sporen voor een continue professionalisering van de teams van leerkrachten en andere beroepskrachten die scholen en leerlingen moeten ondersteunen (onderzoekslijn 2.2). Het loopbaanbeleid t.a.v. deze professionals wordt ook bekeken vanuit de prioriteiten van het schoolbeleid (onderzoekslijn 2.3 en onderzoekslijn 2.4).

In **onderzoeksdomein 3** staat de organisatie van het onderwijs centraal. Daarbij gaat veel aandacht naar de financiële randvoorwaarden en prikkels, zowel voor scholen (onderzoekslijn 3.1) als voor lerenden (onderzoekslijn 3.3). Ook de problematiek van de (de)segregatie, en de evaluatie van de voorziene bijsturing van het inschrijvingsdecreet (onderzoekslijn 3.2) komen aan bod.

ONDERZOEKSDOMEIN 1 DE LERENDE

Onderzoekslijn 1.1: Continuering van de longitudinale dataverzameling in het secundair onderwijs (LiSO)

Promotor: Bieke De Fraine

Co-promotoren: Karine Verschueren, Katja Petry, Bram Spruyt, Mieke Van Houtte, Ignace Glorieux, Kris Van den Branden

Samenvatting

In LiSO-project worden de loopbanen van leerlingen in het secundair onderwijs in kaart gebracht. LiSO (Loopbanen in het Secundair Onderwijs) is een grootschalig onderzoeksproject in Vlaamse secundaire scholen. Eén cohorte leerlingen (6782 leerlingen) wordt sinds 2013 gevolgd tijdens hun schoolloopbaan in het secundair onderwijs. De LiSO-scholen zijn gesitueerd in de regio Mechelen - Aarschot-Vilvoorde. Er is gekozen voor een regionale steekproef omdat op die manier leerlingen die van school veranderen beter opgevolgd kunnen worden.

In het LiSO-project worden loopbanen van individuele leerlingen opgevolgd om van daaruit het onderwijssysteem te evalueren. Het LiSO-project beroept zich op theoretische kaders uit onderwijseffectiviteitsonderzoek. Vooral het CIPO-model is richtinggevend omdat leerlingresultaten (output) verklaard worden aan de hand van context-, input- en proceskenmerken. De output in het LiSO-onderzoek is niet beperkt tot prestaties (wiskunde en begrijpend lezen), maar omvat ook niet-cognitieve resultaten (welbevinden, interesse, mindset, ...) en schoolloopbaankenmerken (studiekeuze, zittenblijven, ...).

Meer informatie is beschikbaar op <http://lisoproject.be/>

Onderzoekslijn 1.2: Preventie van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten

Promotor: Bram Spruyt

Samenvatting

Deze onderzoekslijn beoogt een bijdrage te leveren aan het optimaliseren van een preventief en geïntegreerd beleid rond spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten op schoolniveau. Daartoe voorzien we optimaal gebruik te maken van bestaande data (scholenonderzoek en administratieve data), de afname van een expertsurvey en een case-study. Concreet zullen in de looptijd van het steunpunt vier werpakketten worden uitgewerkt dewelke zich vertalen in overeenstemmende onderzoeksvragen.

- 1) Hoe situeert Vlaanderen zich qua spijbelen en VSV in internationaal perspectief? En welke kenmerken verklaren die positie?
- 2) Welke zijn de randvoorwaarden voor het opzetten, implementeren en uitvoeren van een geïntegreerd zorgbeleid rond spijbelen en VSV? Welke worden er toegepast? Welke werken (niet) en waarom?
- 3) Welke indicatoren spelen een belangrijke rol in het identificeren van spijbelen? Kunnen we op basis van deze indicatoren scholen classificeren in verschillende types? Welke overkoepelende preventieve strategieën houden verband met spijbelen?
- 4) Met welke uitdagingen en knelpunten worden Vlaamse scholen geconfronteerd bij het implementeren van centrale beleidsmaatregelen en bij het afstemmen ervan op de specificiteit van de lokale context?

Onderzoekslijn 1.3: Gelijke onderwijskansenbeleid: verklarende inzichten

Promotor: Ides Nicaise

Co-promotoren: Steven Groenez, Bieke De Fraine

Samenvatting

In deze onderzoekslijn spitsen we de aandacht op het *GOK-ondersteuningsbeleid*, d.i. de extra omkadering en werkingsmiddelen die aan scholen worden toegekend in functie van leerlingenkenmerken die verwijzen naar de socio-economische achtergrond (SES) en thuistaal. Dit beleid, dat in 2003 gelanceerd werd en nadien door verschillende decreten, besluiten en omzendbrieven versterkt, laat tot op heden onvoldoende overtuigende impact zien. De vraag stelt zich hoe de (ogenschijnlijk) zwakke effectiviteit van het ondersteuningsbeleid verklaard kan worden. Gedeeltelijke antwoorden werden reeds naar voren geschoven in het onderzoek van SSL rond dit thema.

In deze onderzoekslijn zullen vier onderzoeksvragen centraal staan:

- 1) Is het werkelijk zo dat Vlaanderen in het voorbije decennium geen vooruitgang geboekt heeft op het vlak van gelijke onderwijskansen?
- 2) Welke andere landen doen het op dit vlak beduidend beter, of hebben meer beduidende vooruitgang geboekt dan Vlaanderen?

- 3) Welke structurele factoren verklaren de twijfelachtige effectiviteit van het Vlaamse GOK-ondersteuningsbeleid?
- 4) Welke maatregelen kunnen overwogen worden om de effectiviteit van het GOK-beleid te versterken?

Onderzoekslijn 1.4: M-decreet in de Vlaamse scholen: praktijken en achterliggende processen en mechanismen

Promotor: Elke Struyf

Co-promotoren: Karine Verschueren en Katja Petry

Samenvatting

Het M-decreet wil meer kinderen met specifieke onderwijsbehoeften een plaats bieden in het gewoon onderwijs en stuurt aan op een meer inclusief onderwijssysteem (Crevits, 2014). Deze onderzoeklijn zet in op het verkrijgen van wetenschappelijk onderbouwde inzichten in de wijze waarop het M-decreet vorm krijgt in het Vlaamse onderwijs. Volgende **algemene onderzoeksdoelen** liggen aan de basis van deze onderzoeklijn: Hoe krijgt de **implementatie** van het M-decreet vorm? Worden de beoogde **doelen** van het M-decreet gerealiseerd op macro-, meso- en microniveau? Wat is de **impact** van het M-decreet op leerlingen, ouders, leraren en scholen gewoon en buitengewoon onderwijs, CLB-medewerkers, op processen van doorverwijzing en op de ontwikkeling van zorgbeleid en –praktijk in scholen? Treden er onbedoelde en ongewenste neveneffecten op en zijn hier verklaringen voor? Via een reviewstudie, een jaarlijkse monitoring (uitgevoerd door de Vlaamse overheid), een gerichte kwantitatieve dataverzameling en longitudinaal case studie onderzoek, wordt informatie verzameld.

Onderzoekslijn 1.5: Taalstimulerende maatregelen in de praktijk

Promotor: Kris Van den Branden

Co-promotoren: Koen Jaspaert, Piet Van Avermaet, Stef Slembrouck, Steven Verheyen, Goedele Vandommele

Samenvatting

In het onderwijsbeleid van de Vlaamse regering nemen taalstimulering Nederlands en taalbeleid al geruime tijd een centrale plaats in. Door de invoering van onder andere de verplichte taalscreening en de toolkit breed evalueren probeert de overheid schoolteams te sensibiliseren, stimuleren en ondersteunen om de taalvaardigheid Nederlands van alle leerlingen te bevorderen en zo gelijke onderwijskansen te garanderen. In deze onderzoeklijn worden de taalscreeningspraktijken en de taalstimulerende maatregelen die basis- en secundaire scholen ondernemen in kaart gebracht. Daarnaast wordt onderzocht wat de effecten van die praktijken en maatregelen zijn op de taalvaardigheid Nederlands van de leerlingen, rekening houdend met een aantal kenmerken van de scholen en leerlingen,

zoals ligging en GOK-indicatoren. Door middel van zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek kunnen we aangeven hoe en waarom scholen en leerkrachten bepaalde taalscreeningspraktijken en taalstimulerende maatregelen implementeren én welke initiatieven het meest dan wel het minst effectief zijn in een bepaalde onderwijscontext.

Onderzoekslijn 1.6: Evaluatiebeleid en diversiteit

Promotor: Piet Van Avermaet

Co-promotoren: Koen Jaspaert, Kris Van den Branden, Mieke Van Houtte

Samenvatting

In dit thema willen we diepgaand onderzoek uitvoeren rond evaluatiebeleid en diversiteit. Onder evaluatiebeleid wordt zowel het formatieve als het summatieve niveau begrepen. De plaats van het dagdagelijkse evalueren binnen het beleid van de school zal dus meegenomen worden, waarbij mogelijke spanningen tussen het formatieve en het summatieve niveau mee in kaart gebracht zullen worden. Hierbij zal ook gekeken worden hoe dit zich verhoudt tot de percepties en ideeën die scholen hebben ten aanzien van een meer gecentraliseerd evaluatiebeleid. De **algemene** onderzoeksvragen voor dit thema worden als volgt geformuleerd:

- 1) Hoe zien het evaluatiebeleid en de evaluatiepraktijk eruit in Vlaamse scholen in het kleuter, lager en secundair onderwijs? Welke hindernissen ervaren scholen in het opzetten en uitvoeren van hun evaluatiebeleid en -praktijk?
- 2) Welke factoren bepalen evaluatiebeleid en -praktijk en wat zijn de beïnvloedende processen zowel op contextniveau (o.a. relatie school/ouders), schoolniveau, klasniveau (leraar) en leerlingniveau?
- 3) Welke opvattingen, systeem- en culturele kenmerken van de school spelen een rol in het vormgeven van een evaluatiebeleid?
- 4) Kunnen typologieën van evaluatiebeleid en -praktijken worden onderscheiden? In welke mate zijn deze aanwezig in Vlaamse scholen?

Onderzoekslijn 1.7: De relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt

Promotor: Dieter Verhaest

Co-promotoren: Stijn Baert, Katleen De Rick, Ignace Glorieux

Samenvatting

Deze onderzoekslijn bestaat in totaal uit 11 werkpakketten die gegroepeerd zijn binnen volgende vier thema's: (A) Gedetailleerde en actuele evaluatie van de transitie van onderwijs naar arbeidsmarkt in

Vlaanderen, (B) Evaluatie van de causale impact van beroepsgericht onderwijs, stages en STEM-opleidingen op de doorstroom in en de succesvolle uitstroom uit het onderwijs, (C) Evaluatie van de korte- en lange-termijn leereffecten van werkplekleren en beroepsgericht onderwijs, en (D) Ex ante evaluatie van de veralgemening van duaal leren in het initieel arbeidsmarkt georiënteerd onderwijs in Vlaanderen.

ONDERZOEKSDOMEIN 2 DE LERAAR EN DE SCHOOL ALS ORGANISATIE

Onderzoekslijn 2.1: Leraar van de 21ste eeuw: verwachtingen, beleving en ontwikkeling

Promotor: Peter Van Petegem

Co-promotoren: Geert Devos

Samenvatting

De maatschappij verandert snel. Verwachtingen ten aanzien van burgers in de huidige maatschappij evolueren ook aan een hoog tempo. Onderwijsprofessionals (leraren, directies, zorg-professionals) dienen leerlingen dan ook steeds in veranderende contexten op steeds evoluerende omstandigheden voor te bereiden. De voorbereiding van onderwijsprofessionals zelf op deze taak dient dan ook een dynamisch gegeven te zijn. Veranderende omstandigheden zoals onder meer de steeds groter wordende diversiteit noopt onderwijsprofessionals tot het aannemen van een veranderende rol in het onderwijsleerproces. Dit leidt tot de volgende vragen: wie is de onderwijsprofessional van de 21^e eeuw? Welke rollen kunnen aan de onderwijsprofessional worden toebedeeld in de steeds sneller veranderende maatschappij? Hoe kunnen onderwijsprofessionals op deze verschillende rollen worden voorbereid? En hoe kunnen we anticiperen op de inhinderende factoren voor onderwijsprofessionals om deze veranderende rol op te nemen, en om handelingsverlegenheid tegen te gaan?

Onderzoekslijn 2.2: Collectief leren en buitenschools leren

Promotor: Kaat Delrue

Co-promotoren: Geert Devos

Samenvatting

Deze onderzoekslijn bestaat uit twee modules: team-teaching en buitenschools leren. De eerste module van deze onderzoekslijn beoogt diepgaand inzicht op te bouwen in bestaande praktijken van team teaching in het Vlaamse basisonderwijs, met focus op beweegredenen en randvoorwaarden bij deze praktijken, alsook op de implicaties van team teaching op leer- en ontwikkelingskansen van leerlingen, op professionalisering van leraren en op schoolontwikkeling.

De tweede module focust op buitenschools leren dat staat voor leraren en schoolteams die leren van professionals buiten de eigen werkcontext door doelgericht samen te werken rond een gedeelde leervraag. De onderzoeksdoelstelling is het beter begrijpen van beweegredenen en uitkomsten van

dergelijke samenwerking op niveau van leerlingen, leerkrachten(team) en school, en hoe deze zich verhouden tot processen van schoolontwikkeling.

Onderzoekslijn 2.3: Personeelsbeleid vanuit schoolperspectief

Promotor: Geert Devos

Co-promotoren: Peter Van Petegem

Samenvatting

Centraal binnen dit onderzoek staat het schoolbeleid met twee deelaspecten, namelijk het strategisch beleid en het personeelsbeleid van de school. Uiteraard zijn er verschillende variabelen die een invloed uitoefenen op het schoolbeleid of die hierdoor zelf beïnvloed worden. De schoolleiding neemt ongetwijfeld een cruciale rol in. Daarnaast dient ook rekening te worden gehouden met interne en externe contextuele factoren, schoolkenmerken alsook met persoonlijke factoren op leraarniveau. Het uiteindelijke doel van schoolbeleid omvat op leraarniveau het welbevinden van de leraar en het professioneel leren van de leraar. Scholen moeten zich dus bewust zijn van het belang van een goed personeelsbeleid dat ondersteunend werkt voor en geïntegreerd wordt in het ruimere schoolbeleid.

Er worden vijf hoofdonderzoeksvragen (verfijnd in verschillende deelonderzoeksvragen) vooropgesteld:

- 1) Hoe stemmen scholen het strategisch en het personeelsbeleid op elkaar af?
- 2) Hoe is de relatie tussen leiderschap, personeels- en strategisch beleid, schoolkenmerken en leerkrachtkenmerken enerzijds en welbevinden en professioneel leren van leerkrachten anderzijds?
- 3) Wie neemt een leidinggevende rol op voor het strategisch en personeelsbeleid?
- 4) Hoe ziet de wisselwerking eruit tussen schoolkenmerken en het schoolbeleid?
- 5) Hoe beïnvloeden structurele en culturele schoolkenmerken de opvattingen van leerkrachten en hun doelmatigheid?

Onderzoekslijn 2.4: Loopbaan van onderwijsprofessionals

Promotor: Peter Van Petegem

Co-promotoren: Geert Devos

Samenvatting

Door middel van dit onderzoek wordt inzicht verschaft in de mechanismen die een rol spelen bij de keuzes die onderwijsprofessionals maken tijdens hun professionele loopbaan. Daarnaast wordt nagegaan hoe die keuzes een invloed hebben op het personeelsbeleid in scholen.

Er worden drie onderzoeksvragen vooropgesteld:

- 1) Welke keuzes maken onderwijsprofessionals doorheen hun loopbaan? Welke strategieën hanteren onderwijsprofessionals hiertoe?
- 2) Welke overwegingen spelen een rol in het maken van keuzes in hun onderwijsloopbaan?
- 3) Welke impact hebben de keuzes van onderwijsprofessionals op de mogelijkheden die schooldirecties hebben om personeelsbeleid te voeren?

ONDERZOEKSDOMEIN 3: DE ORGANISATIE VAN HET ONDERWIJS

Onderzoekslijn 3.1: Financiering in het basis- en secundair onderwijs

Promotor: Mike Smet

Co-promotoren: Kristof De Witte

Samenvatting

In deze onderzoekslijn staat de evaluatie van een aantal aspecten van de huidige financiering van het gewoon basis- en secundair onderwijs centraal. Meer concreet ligt de focus op drie thema's: (1) evaluatie van het nieuwe omkaderingssysteem voor het gewoon basisonderwijs; (2) impactevaluatie van de GOK-uren in het gewoon voltijds secundair onderwijs en (3) effectmeting van de SES-middelen in gewoon basis- en secundair onderwijs.

We beogen we om optimaal gebruik te maken van de reeds bestaande (administratieve) databestanden. Door deze bestanden maximaal te exploiteren en te koppelen en vervolgens te analyseren met statistisch-econometrische technieken (o.a. quasi-experimentele technieken) moet het mogelijk zijn om een groot deel van de onderzoeksvragen te beantwoorden. Deze kwantitatieve technieken zullen waar nodig aangevuld worden met kwalitatief onderzoek op basis van primaire dataverzameling.

Onderzoekslijn 3.2: Evaluatie van het nieuw inschrijvingsbeleid

Promotor: Steven Groenez

Co-promotoren: Mike Smet, Kristof De Witte

Samenvatting

De beleidsnota onderwijs (Crevits 2014) verwijst naar enkele kerndoelstellingen van het inschrijvingsbeleid. Het uitgangspunt is dat de vrije schoolkeuze gevrijwaard blijft. Daarnaast wil men segregatie tegengaan en dient het schoolkeuzeproces zowel naar ouders als naar scholen toe transparant en eenvoudig genoeg te zijn. Het onderzoek wil op elk van deze punten de impact van het nieuwe beleid, dat ten vroegste op 1 september 2017 in werking treedt, nagaan. We delen het onderzoekswerk voor deze themalijn op in werkpakketten. Werkpakket 1 betreft de monitoring van segregatie (WP1). Werkpakket 2 betreft de evaluatie van het huidige inschrijvingsbeleid (WP2). Werkpakket 3, het meest

omvangrijke deel, beschouwt het nieuwe inschrijvingsbeleid. We beschouwen enerzijds de impact op transparantie en eenvoud, samen met de communicatie naar de ouders (WP3.1) en anderzijds de impact op de sociale mix en de vrije schoolkeuze (WP3.2).

Onderzoekslijn 3.3: Studiekostenmonitor: afname en analyses

Promotor: Steven Groenez

Co-promotoren: Mike Smet, Kristof De Witte

Samenvatting

De overheid besteedt aanzienlijke bedragen aan het onderwijs. Daarnaast heeft deelname ook voor de deelnemer een duidelijke kost. Opdat instrumenten van studiefinanciering (studietoelagen) voldoende afgestemd blijven op de werkelijke studiekosten, is het dan ook noodzakelijk om regelmatig een betrouwbare schatting van de studiekosten te maken. In deze onderzoekslijn wordt vertrokken van de resultaten van de studiekostenmonitor waarin voor 8 verschillende onderwijsniveaus (gewoon en buitengewoon BaO en SO, HO en HBO5, DBSO en de diplomagerichte opleidingen in het SVWO) aangepaste instrumenten ontwikkeld en getest werden. In deze onderzoekslijn worden de concrete studiekostmetingen uitgevoerd, waarbij de verschillende opbouw in de opleidingsstructuur van de onderwijsniveaus een impact heeft op de concrete bevragingsaanpak. Empirisch verzamelde data over de hoogte van de studiekosten laten toe na te gaan in welke mate de grote spreiding die op het niveau van individuele leerlingen in de studiekosten bestaat, kan worden toegewezen aan elementen waar beleidsmatig in te grijpen valt, zoals op het niveau van de opleiding, het studiegebied, de studierichting en de instelling, dan wel aan andere factoren zoals smaakverschillen, waar beleidsoptreden overbodig is.